

Kampen om bollen

Så länge fotboll har spelats av män, har även kvinnor spelat. Men kvinnors fotbollsspelande betraktades länge som ett naturstridigt fenomen, en förkastlig aktivitet som inte anstod sig väna fruntimmer. Fotbollsspelet skedde därför ofta i skymundan eller i oorganiserad form och dess historia är därmed inte heller särskilt väldokumenterad.

Fresker, krukmålningar och berättelser vittnar om att kvinnor har spelat fotbollsliknande spel sedan antiken. Lika gamla är spåren av manligt missnöje mot kvinnors sportsutövande. I antikens Aten ansågs det till exempel vara de spartanska kvinnornas idrottande och tävlingsdeltagande som låg till grund för den rivaliserande stadsstaten Spartas omoral och undergång.

Kvinnors idrottande har historiskt sett bemötts med ogillande, motverkan och förbud. Den moderna tävlingsidrotten, som växte fram under 1800-talet, var helt och hållet förbehållen männen. Målet var att fostra gentlemanmässigt beteende och respekt för hierarkier och auktoritet. I det allt mer industrialiserade och bekväma samhället skulle idrotten motverka den manliga kroppens förfall och hålla männen i god fysisk form inför eventuella krig. Kvinnor ansågs inte vara i behov av den sortens fysisk aktivitet. De skulle värna om det kvinnliga idealet, som på den tiden kännetecknades av runda former och ett underdånigt, omhändertagande sinne, och sportutövande ansågs ha direkt skadliga och maskuliniserande effekter på kvinnans sinne och kropp.

Den moderna fotbollens historia tar sin början i Storbritannien under 1800-talet. Avsaknaden av gemensamma regler gjorde att möten lag emellan kunde bli komplicerade. 1863 bildades därför det engelska fotbollsförbundet, Football Association (FA), för att skapa enhetliga regler för fotboll – regler som ligger till grund för den fotboll som spelas idag. Under åren som följde finns dokumenterat att det då och då förekom fotbollsspel för kvinnor på olika skolor. Men det dröjde ända till 1895 innan den första fotbollsmatchen mellan två lag med kvinnor spelades för publik. Matchen kom till stånd tack vare den unga Nettie Honeyball, som 1894 startade British Ladies Football Club, genom att helt enkelt annonsera i tidningen efter kvinnor som ville vara med i en fotbollsförening.

50 medlemmar anslöt sig från början, 30 som spelade och 20 som stöttade. De fick tillgång till en fotbollsplan i norra London, Nightingale Lane, där de kunde träna två gånger i veckan och Nettie Honeyball övertalade en spelare i Tottenham Hotspurs, J.W. Julian, att vara deras tränare. Trots att vädret vintern 1894-95 gjorde att planen alltid var lerig och tung, kom kvinnorna och spelade entusiastiskt varje träning.

Efter några månaders träning var det dags för det som har kommit att kallas den första fotbollsmatchen för kvinnor. Matcher hade spelats tidigare, men inte med denna inramning i form av organisation, uppmärksamhet och publik – mer än tio tusen människor kom till Nightingale Lane för att titta.

Under första världskriget fick fotbollen ett genombrott bland de brittiska kvinnorna. När männen drog ut i krig, fick kvinnorna kliva in i fabrikerna – och ut på fotbollsplanerna. Fotbollslag bildades vid många fabriker ur den gemenskap kvinnorna fann i arbetslivet. Allt fler tävlingsmatcher spelades inför växande publikskarer. I augusti 1917 startades The Munitionettes' Cup, en turnering för fabrikslagen som skulle samla in pengar till välgörande ändamål.

Det mest kända och framgångsrika laget var the Dick, Kerr Ladies Football Club som bildades 1917. De spelade sin första match på juldagen 1917 mot Coulthard's Foundry, under vilken de samlade in 488 pund och 7 shilling till ett närliggande sjukhus.

Även om flera av de kvinnliga fabrikslagen upplöstes när kriget tog slut och männens fotbollsspelande tog fart igen, så fortsatte kvinnor att spela fotboll. Dick, Kerr Ladies FC spelade på Annandag jul 1920 en match mot St. Helens i Goodison Park i Liverpool inför en rekordstor publik på 53 000 åskådare. Ytterligare 10 000 hade blivit avvisade för att de inte fick plats.

I början av 1920-talet hade antalet damlag i England växt till 150 stycken, men 1921 kom utvecklingen av sig abrupt genom ett beslut från FA: kvinnors fotbollsspelande skulle förbjudas. I FAs mötesprotokoll från den 5 december 1921 står att det kommit in klagomål på att kvinnor spelar fotboll och att de därför känner sig tvungna att *"uttrycka sin starka åsikt att det är direkt olämpligt för kvinnor att spela fotboll och att det inte ska uppmuntras"*. Det ska även ha kommit in klagomål på välgörenhetsmatcherna och hanteringen av pengarna därifrån. FAs slutsats är att de *"förbjuder sina medlemsklubbar att upplåta sina planer för dessa matcher"*. Vem det var som klagade eller om det faktiskt förekommit några oegentligheter under välgörenhetsmatcherna framkommer inte. Fotbollshistorikern David J. Williamson anser att det handlade om en konspiration och att den egentliga orsaken var chauvinism. En lagsport med arbetarklassrötter som utmärktes av fysisk närkontakt gick inte i samspel med tidens kvinnoideal.

Kvinnorna i England slutade inte spela fotboll, istället bildade de The English Ladies' Football Association som hade sitt första möte bara fem dagar efter FAs förbud. Det är oklart vem som tog initiativet, men redan vid det andra mötet var sextio klubbar representerade av både spelare och tränare. Både kvinnor och män. Så snart som våren 1922 ordnade det nya förbundet en turnering där 24 lag spelade. Under åren fortsatte kvinnor att spela i lag och möta varandra i turneringar och matcher. Men det skulle dröja många år innan damernas fotboll fick erkännande i England. FAs förbud fanns kvar ända fram till 1971 och det var inte förrän 1993 som FA tog in damfotbollen i sin organisation.

Utvecklingen i Frankrike skilde sig mycket från den i England. Istället för att växa fram bland arbetarklassens fabriksarbetare startades de franska lagen i redan befintliga idrottsklubbar. Det första fotbollsdamlaget bildades av idrottsklubben Fémina Sport i Paris 1917. Den första dokumenterade matchen spelades mellan två av klubbens lag ledda av Thérèse Brûlé och Suzanne Liébrard den 30 september 1917. Brûlés lag vann med 2-0. Thérèse Brûlé och Suzanne Liébrard spelade inte bara fotboll. Tillsammans med Thérèses syster Jeanne, hade de varit med och grundat Fémina Sport 1912. Thérèse Brûlé, som försörjde sig som maskinskrivare, ägnade sig i huvudsak åt höjdhopp och löpning och Liébrard ägnade sig bland annat åt längdhopp och löpning.

Inspirerade av Fémina Sport bildade idrottsklubben En Avant även de ett fotbollslag som mötte Fémina Sports lag i det första franska fotbollsmästerskapen 1918. Det kom att hållas franska mästerskap i fotboll fram till 1937, organiserade av kvinnoiddrottsförbundet och inte av det franska fotbollsförbundet som bildats 1919. Det var i huvudsak lag från Paris som deltog eftersom det inte förekom mycket fotboll utanför huvudstaden.

I Tyskland bubblade fotbollen för kvinnor upp helt kort 1930 när en 18-årig slaktardotter vid namn Lotte Specht grundade landets första fotbollsförening för kvinnor. Hennes åsikt var att *"det män kan göra, kan kvinnor göra"*, så hon satte in en annons i den lokala tidningen. 35 kvinnor svarade och de bildade tillsammans 1. Deutschen Damen Fußballclub, (1 DDFC). Laget, som inte hade några andra

damlag att spela mot, kontaktade det tyska fotbollsförbundet för att få stöd, men fick avslag på begäran. Motståndet mot kvinnornas fotbollsspelande var stort och under det dryga år 1 DDFC höll ut smutskastades de i tidningarna. En del gick till och med så långt att de kom och kastade sten på kvinnorna när de spelade mot varandra. På grund av allt som skrevs i tidningarna förbjöds flera av spelarna, som var i 18- till 20-årsåldern, att spela av sina föräldrar. De blev färre och färre och redan hösten 1931 fick laget läggas ner. Vid samma tid fanns det en miljon registrerade herrspelare i Tyskland. Fem år senare blev utfrysningen av kvinnors fotboll total när det tyska fotbollsförbundet skrev i ett pressmeddelande att fotbollsspel var "oförenligt med kvinnors värdighet och karaktär". Genom åren gjordes ändå försök att organisera kvinnors fotbollsspel, men 1955 förbjöds kvinnor officiellt att spela fotboll av det tyska fotbollsförbundet. Ett förbud som fanns kvar till i oktober 1970, 40 år efter bildandet av 1 DDFC. Först 1982 bildades ett tyskt damlandslag.

Officiellt fanns ingen fotboll för kvinnor i Europa under nästan 50 år, från 1920-talet fram till 1970-talet. Förbund förbjöd och motarbetade. Kvinnor som spelade förlöjligades i tidningarna. De matcher som blev av hade oftast jippokarakter där kvinnor spelade mot lag bestående av äldre män. Men 1960-talet blev ett förändringarnas decennium. En andra vågens feminism växte sig stark, det pågick en stark jämställdhetsdebatt och kvinnans roll i samhället uppvärderades. Det var en tid av många "första" för kvinnor. Sverige fick sina första kvinnliga poliser, präster och trafikpiloter och 1963 skickades ryska Valentina Teresjkova som den första kvinnan ut i rymden. Varför skulle inte kvinnor spela fotboll?

Den första kända turneringen med damlag i Sverige spelades i Umeå 1950 och 1951. Fyra damlag möttes i en korpffotbollsturnering arrangerad av Västerbottens Folkblad. Liksom tidigare i historien bildades lagen där det redan fanns en gemenskap att utgå ifrån, på arbetsplatser och i befintliga idrottsklubbar.

Trots att turneringen i Umeå var uppskattad av spelare, publik och arrangörer blev det ingen fortsättning. Antagligen var det svårt att få ihop lag. Något som skulle komma att ändra sig. Under 60-talet började lag och serier att ta form på flera platser i Sverige. Västergötlands Damfotbollsserie med ursprung i Öxabäck 1968 är den mest kända. 1973 spelades det första officiella Svenska mästerskapet och samma år spelades den första landskampen (mot Finland).

Idag finns 86 000 registrerade kvinnliga fotbollsspelare i Sverige över 15 år och ca 30 000 000 kvinnor spelar fotboll i hela världen.

Mycket har hänt sedan den moderna fotbollen fick sina första kvinnliga utövare på en geggig plan i England och det vilar på en lång historia av starka kvinnor som brunnit för att få spela fotboll. Men det kvarstår ännu en hel del innan kvinnors fotbollsspelande värderas lika högt som männens.

Karin Löwing och Eva Bonde

Billboard vid Nettie Honeyball:

Redan från början fick the British Ladies' Football Club och Nettie Honeyball uppmärksamhet i tidningarna. I *The Sketch* den 6:e februari 1895 stod att läsa om hennes motiv att starta klubben: *"Det finns inget farsartat med the British Ladies' Football Club. Jag grundade den i slutet av förra året med den fasta övertygelsen att bevisa för världen att kvinnor inte är de "värdelösa prydnadsföremål" som män föreställer sig. Jag måste erkänna att min övertygelse, i alla frågor där könen är uppdelade, är frigörelse och jag ser fram emot den dag när kvinnor får sitta i parlamentet och ha en röst, speciellt i de frågor som rör dem själva mest".*

Faktaruta om Öxabäck:

I Öxabäck, den lilla orten i Västergötland, bildade Kerstin Johnsson, Anna-Greta Skoglund (nu Olsson), Maj-Britt Håkansson (nu Oscarsson) och Kerstin Larsson ett lag 1966 tillsammans med vänner och släktingar. Två år senare lyckades de genom enträget arbete och på egen bekostnad starta en officiell serie för kvinnor, Västergötlands Damfotbollsserie. Lagkapten under många år var Ebba Andersson. Hon var även lagkapten i Sveriges första landskamp. 1973 mot Finland.

För den som vill läsa mer om dessa fotbollsentusiaster har det nyligen kommit ut en bok: *Etta på bollen – historien om Öxabäcks damlag.*

Faktaruta FIFA-spelet:

Värt att nämna är att det i september 2015 var första gången kvinnliga fotbollsspelare fanns med i det populära spelet FIFA från EA sports, ett spel som funnits sedan 1993. Det tog alltså 22 år att få in kvinnor i spelet.

Karin Löwing